

78108
B
923/203
SCHAUSCHEK ÁRPÁD

RAUSCHER LAJOS

EMLÉKEZETE

FELOLVASTATOTT
A MAGYAR ORSZÁGOS RAJZTANÁREGYESÜLET ÉVI KÖZGYÜLÉSÉN
1916. ÁPRIL HÓ 16-ÁN.

BUDAPEST, 1916.
KÁROLYI GYÖRGY KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDÁJA
V., Arany János-utca 1.

Székhely Bertalan akvarellvázlata.

RAUSCHER LAJOS

1845—1914

RAUSCHER LAJOS EMLÉKEZETE.

B 923/203

28108

Néhány hét hiján két éve, hogy *Rauscher* Lajos meghalt. A magyar művészet, a magyar oktatásügy bajnokát megillető gyászból kivette részét Egyesületünk is: koszorúja díszítette a Mester ravatalát, utolsó útjára kartársaink kísérték el és a sírnál a régi tanítványok ajakáról hangzott el az utolsó „Isten hozzád.” Nem hallgathatom el azt a tényt sem, hogy harminc, nem, már negyven év előtt a mi kartársaink üdvözölték lelkesen a magyar művészi kultúra szolgálatába lépő ifjú német építész és közülök nem egy a változatlan ragaszkodás és hála érzetével vett búcsút a magyar tanártól, midőn hült tetemét a magyar föld anyaöle fogadta be. A gyászév immár kettősen is letelik. Itt az ideje, hogy Egyesületünk, miként annak idején kivette részét a gyászból, úgy a jelenben lerója a kegyelet adóját *Rauscher* Lajos emléke iránt.

Hiszen csak kötelességszerű tartozásunknak teszünk eleget, midőn emlékét felujítjuk. Mert *Rauscher* nemcsak hazai művészetünk egyik jellegzetes alakja volt, aki mint építő- és festőművész, mint grafikus és iparművész kiváló alkotásokkal gazdagította nemzeti kulturánknak ezt az ágát, de hosszú negyven évet szentelt művészi és technikai oktatásunknak, különlegesen rajz-oktatásunknak, mely egyik alapvető munkását, egy *Székely* Bertalan, *Schulek* Frigyes, *Kelety* Gusztáv kortársát vesztette el benne. És végül, amit ez alkalommal első helyen kellett volna említenem: *Rauscher* Lajos volt egyesületünknek első küzdelmes idejében elnöke és maradt élte fogytáig jóakaró tanácsadója és barátja.

Rauscher Lajos művészi alkotásokban és tanári munkában gazdag életének folyamát emlékezetünkbe idézve, méltó büszkeség és öröm töltheti el a magyar művésznek, a művészet oktatójának, a hazafinak lelkét. A művészt *Rauscher* alkotásainak jelessége örvendezteti meg, a tanítót a tanítványaiban elért siker elégíti ki, a hazafi pedig büszkeséggel állapítja meg, hogy íme a külföld jeles fia önként állt sorainkba és ajánlotta fel élete munkáját hazánk javára.

De mintha a művészet oktatóinak lelkében az öröm és büszkeség édes érzetéhez ma a szomorú sejtés keserűsége vegyülne. Mintha nemcsak nemzeti létünk, de kulturánk kérdéseiben is az élet és fejlődés jelei mellett a nemtört és a tespedés nyomait fedezné fel aggódó szemünk. Mintha még ma is jellemezné állapotainkat a *Széchenyi* aggódó lelkéből fakadt mondás: „12 óráig

fényesen sikerül, azután összetörik minden.“ Mintha szépen fejlődő rajzoktatásunk útját ma, midőn annak teljes sikert a biztosabb irányítás, a széthulló egyedeknek az anyaintézethez való szorosabb, szervezettebb összekapcsolásával akarunk elérni, éppen most a sikertelenség sötét vonala szegné keresztül. Visszafejlik és megszakad minden, amit a nagy elődök terveztek, amiért mi buzgón fáradoztunk, aminek erkölcsi és anyagi jutalmát, úgy reméltük, az ifjabb nemzedék fogja élvezhetni . . .

De vessük félre a borús gondolatokat . . . Annak a kulturmunkának haszna és értéke nem vesztet el, mely oly kitűnő mesterek, mint *Székely Bertalan*, *Schulek Frigyes*, *Rauscher Lajos* vezetése és irányítása mellett indult meg, amelynek kiépítésén több rajztanár-nemzedék buzgólkodott, önzetlenül és áldozatkészen. A nagy elődök jövőbe látó szeme sejtette azt a nagy evolúciót, mely a rajzolásnak méltó szerepet biztosít az oktatásban, melynek folyamát muló értékű adminisztratív intézkedésekkel nem lehet feltartóztatni.

Ennek a hitnek erősítésére szükségünk van e napokban. Ez okból időszerű a nagy alapvetők: köztük *Rauscher Lajos* emlékével foglalkoznunk, felújítva az ő pályájuk küzdelmeit és sikereit, hogy küzdelmeinkhez új erőt nyerhessünk. Fel kell keresnünk azokat a mérnöki jeleket, melyeket ők helyeztek el, hogy ezekből az álláspontokból tekinthessük át és ellenőrizhessük eddig áthaladt és a jövőben megfutandó pályánkat. Az ő eszméik magaslatára emelkedve kell, hogy túllássunk az elébünk tornyosuló akadályokon és meggyőződjünk arról, hogy a magyar rajzoktatásnak immár félszázados története nem szakadhat meg. Lesz, kell lennie folytatásának is.

*

A magyar rajzoktatás félszázados története Képzőművészeti Főiskolánk szerény elődjének: az Orsz. Mintarajziskolának és Rajztanárképző intézetnek megalapításával kezdődik. Ez intézet, mint ismeretes, 1871-ben nyílt meg. Igazgatója *Kelety Gusztáv*, tanárai közt ott látjuk *Székely Bertalant*, *Schulek Frigyest*, *Greguss Jánost*, *Izsó Miklóst* stb., hozzájuk csatlakozott, mint újon kinevezett tanár, 1873-ban az ifjú *Rauscher Lajos*.

Mielőtt Mesterünknek hazánk javára eső tevékenységét ismertetném, legyen szabad pályafutásának ezen időpontig terjedő részéről röviden beszámolnom.

Rauscher Lajos 1845-ben, december 14-én született Stuttgartban. Atyja *Jakab Vilmos*, neves művész, württembergi kamarai és udvari énekes volt. Családi hagyomány szerint atyja Ausztriából szakadt Németországba, míg anyja magyar származású volt. Hazánk nem volt ismeretlen ország a *Rauscher* család körében. Mesterünk öregatyja, mint tűzértiszt, kitüntetéssel vett részt Belgrádnak 1789. évi ostromában, atyja is több ízben megfordult Magyarországon. Egyik testvérbátyja az 50-es években, mint b. *Ramberg*, theresienstadi várparancsnok hadsegéde, az ott tartózkodó magyar államfoglollyal hivatalánál fogva is sokszor érintkezett. Végül *Rauscher*-nek egy másik testvére: *Fridrich*, az építésztanár, huzamosabb időt töltött Magyarországon; éveken át dolgozott a magyar északkeleti vasuti építkezéseknél, továbbá az országos építészeti igazgatóságnál. Éppen ez utóbbinak látogatására jött 1871-ben Pestre és ennek biztatására maradt hazánkban, hol fokozatosan tágabb és tágabb munkakör nyílt meg számára.

Rauscher nem úgy jött közénk, mint számos idegen, akik igen szerény anyagi vagy szellemi tőkével, kezdetleges viszonyaink között lehetőleg nagy eredményeket akartak elérni, melyekre otthon éppen nem számíthattak. *Rauscher Lajos* mint kész építő- és festőművész lépett magyar kortársai körébe s a neki előlegezett rokonszenvet mihamarább jeles alkotásokkal igazolta. Már

korán megnyilatkozó tehetségét hazájában hírneves mesterek vezetése mellett, de egyszersmind ernyedetlen önképzéssel iparkodott minden irányban fejleszteni.

Szülvárosában végezte az elemi és a középiskolát; az ép oly kedves külsejű, mint szorgalmas és tehetséges fiú haladását tanárai nem egyszer nyilvánosan ismerték el. A sikerek mellett is szerény és meggyerő modorú ifjú a műgyetemen is, melynek építési szakosztályát látogatta, úgy tanárai, mint tanulóársai előtt általános kedveltségnek örvendett. Műgyeteini tanárai közül főleg *Leins*, a hírneves építész és *Kurz* voltak mesterei. 1866-ban tanulmányait néhány hónapra félbeszakította, mint önkéntes részt vett a Poroszország elleni szerencsétlen hadjáratban. A délnémet ifjúságot is áthátotta a vágy a „porosz zsarnokságot letiporni” és annak megtestesülése, „*Bismarek* ellen harcolni.”

Ma már előttünk is érthetetlen dolog! De akkor még a német egység nagy építőmesterének terveit kevesen ismerték fel, csak politikájának megfoghatatlan fordulatait és cselekvéseinek erőszakos kiméletlenségeit látták és gyűlölték.

A *Schiller* és *Uhland* hirdette ideális szabadságszeretethez nevelt délnémet ifjúság, lelkesen sereglett a kibontott zászlók köré. *Rauscher* mint önkéntes vadászászlós harcolta végig a néhány hónapra terjedő hadjáratot; vitézül vett részt e véres küzdelemben és a tauber-bischofheimi ütközetben csak szerencsés véletlen folytán — surolt seb árán — szabadult meg a haláltól. A porosz seregeknek vezetés és kiképzésben való fölénye rövid idő alatt visszavonulásra kényszerítette a vitéz, de sokféle hiánnyal küzdő Reichs-armeet. Az egyes államok saját érdekeikre való tekintettel sorra fegyverszünetet, majd békét és szövetséget voltak kénytelenek kötni Poroszországgal. A lelkes ifjúság veszve hitte mindazt, amiért harcolt, csalódottan és elkedvetlenedve tette le a fegyvert. *Rauscher* is visszatért tanulmányaihoz, azokat az iparművészet körére is kiterjesztve; majd két év múlva Münchenbe ment, hogy a táj- és vedutafestésben magát kiképezze. Szünideit Németországban és Tirolban tanulmányutakon töltötte. Ezen időszakban a két *Closs* testvér: a tájfestő és a fametsző, és stuttgarti földije, *Gnauth* A., a későbbi hírneves építész fogadták körükbe és kalauzolták barátilag az ifjú művészt.

Rauscher Lajos, mint említettük, az 1871. év óta tartózkodott hazánkban. Az első években *Lechner* Lajosnak, (a szegedi rekonstrukció későbbi műszaki vezetőjének) irodájában dolgozott, hol a főváros szabályozási terveire kitűzött pályázatra készülő munka kidolgozásában közreműködött, mely pályamű a 20,000 frcos I. díjjal lőn kitüntetve. E sikerben való része, továbbá a nyomába érkező megbízások kiváló eredménye, rövid idő alatt megalapították az ifjú művész hírnevét. Az intéző körök előtt kíváncsnak látszott, hogy e különleges, a maga nemében hazánkban páratlan tehetség művészetünk és művészeti oktatásunk javára lekötessék. Ettől a véleményről áthatva nevezte ki *Trefort* közoktatásügyi miniszter Mesterünket az orsz. mintarajziskola és rajztanárképzőintézet tanárává 1873. május 26-án. Kinevezése az „ékitményes és az iparrajzolásra” szólott és azzal a kötelezettséggel járt, „hogy a magyar nyelvet elsajátítja.”

Az a művészcsoporthoz, melynek tagjaiból képzőművészeti iskolánk tanári testülete állott, már évek óta ismerte és becsülte *Rauschert* és örömmel fogadta kartársi körébe.

Ez a művészcsoporthoz volt hivatva, hogy a nagy közoktatásügyi miniszternek: *Eötvös* József bárónak a magyar kultúra és oktatásügy egyetemét fejlesztő terveiből a képzőművészetekre vonatkozó rész megvalósítását megkezdje. *Eötvös* már a 60-as években összeköttetésben állott hazai művészeinkkel. *Székely* Bertalannal ennek müncheni tartózkodása alatt levélváltást kezdett e kérdések felől. *Székely* Bertalan az ő biztatására tért haza. Kelety

Gusztávot, aki fiának nevelője volt és művészi dolgokban bizalmas szakembere, minisztersége első évében külföldre küldte, a művészi oktatás és a vele kapcsolatos kérdések tanulmányozása céljából. Később épen *Kelety* javaslatai alapján lőn első képzőművészeti iskolánk szervezve. Művészeink komoly és lelkiismeretes megfontolás után állapították meg hazai viszonyokhoz alkalmazkodó programjukat. Jó eleve belátták, hogy művészi kultúránk megalapítására és felvirágoztatására nem elég a művészi alkotó munka, sem a kormányhatalom jóindulatú támogatása: a társadalom művelt rétegeinek kell a művészekkel kapcsolatba lépniök, anyagilag és szellemileg. A társadalom anyagilag a művészek foglalkoztatásával és méltó díjazásával, szellemileg pedig egyrészt a műalkotások szeretetével, megértésével, tiszteletével, másrészt hogy a maga részéről helyes követelések érvényesítésével hasson fejlesztőleg a hazai művészetre.

A társadalomnak ilyértelmű közrehatását csak műértésnek és izlésnek nevelésével érjük el. Ennek pedig leghathatósabb tényezője a jól vezetett középiskolai rajzoktatás, ami viszont nem képzelhető el jól kiképzett rajzoktatói kar nélkül. Tehát egy erre való intézet felállítása az első lépés. A művészi oktatás, addig míg a nagyközönség művészi nevelése szélesebb körre ki nem terjed, csak mesteriskolaszerűen történjék. Ez volt az a nagy előrelátással és az ország anyagi erejével és akkori közönségünk műértelmének fokával számoló program. Megtartása sikert hozott, a tőle való eltérés okozta művészi állapotaink ziláltságát és főleg azt a hátrányt, hogy a művészek száma oly aránytalanul nagy a műtermékeket vevő és a műizléssel rendelkező közönség kis csoportjával szemben. De félbeszakitom! Itt csak annyiban kell e programra vonatkoznom, hogy azt *Rauscher* nagy belátással és szerénységgel magáévá tette és annak megvalósításán teljes életén át dolgozott.

Midőn anyaintézetünk tanárai a műizlést a társadalom szélesebb rétegeibe akarták bevinni, elsősorban is szellemi életünk más területein dolgozó férfiakkal léptek kapcsolatba: így nem maradtak ők céhbeli elszigeteltségben. Az *Eggenberger*-féle könyvkereskedésben találkozó irodalmi, politikai és tudományos kitűnőségek társaságát gyakran felkeresték, nemkülönben a közelmúlt és a jelen hirneves férfiaiival, továbbá a hazánkat látogató külföldi kiválóságokkal a *Pulszky* család estélyein ismerkedtek meg.

Az alkotmányos korszak utáni „ifjú Magyarország,” ha nem is a 48 előtti korszak lángoló lelkesedésével, de alaposabb képzettséggel, a célok tisztább és részletesebb kitűzésével vélte a nagy célt, hazánk kultúrájának a nyugoti államokéval egy színvonalra emelését elérhetni. Ennek a közös célnak élénk átérzése, annak megközelítésére irányzott komoly munka egyesítette e kiváló férfiakat művésztársaságunkkal és *Rauscherrel* is, ki itt nyert mint idegen tájékoztatást hazánk történeti múltjáról, nemzeti életünk mozgató erőiről és jövőnk feladatairól s arról a szerepről, melyet a sors e munkákban neki szánt.

Annak a társaságnak, melyben *Rauscher* és művészbarátai gyakran megfordultak, kiválóságát legyen szabad néhány név felemlítésével igazolnom. Megemlítem a jogászok és politikusok sorából *Szilágyi* Dezső, *Plósz* Sándor, *Pulszky* Ágost, *Vécsey* Tamás, az írók közül *Gyulai* Pál és *Greguss* Ágost, az orvosok csoportjából *Högyes*, *Balogh* Kálmán, *Laufenauer*, *Thanhoffer*, *Pertik*, *Szilágyi* Ete, a különböző szakmákhoz tartozó tudósok társaságából *Eötvös* Loránt báró, *Semsey* Andor, *Krenner* Sándor, *Hampel* József, *Marczali* Henrik, *König* Gyula, *Kármán* Mór stb. neveit.

E férfiakkal Mesterünk ismeretséget kötött, közülük többekhez őszinte barátság kötelékei csatolták. Érdekes kölcsönhatás állott elő a tudomány férfiai és a művészek között. Az elsők a művészekben kiváló egyéneket imertek meg és úgy az embereket, mint műveiket becsülték; a művészi munkák keletkezésébe

betekintést nyerve, közülük némelyek műkedvelő vagy tudományos célzattal kívánták a rajzolást és festést gyakorolni. A művészek viszont a legjelesebb tudósok ajkáról hallottakkal egészítették ki tudományos és irodalmi ismereteiket és nyertek alapos felvilágosítást a szakmájukat érintő kérdésekben. *Székely Bertalan*, tudjuk, alaposan foglalkozott az ember- és állatbonctannal és a művészet theoretikus részével. *Rauscher* tudós barátai kíséretében utazta be Olaszországot, majd a *Pulszky* családdal együtt járt Konstantinápolyban és Görögországban, továbbá művészi tudásával a tudományos kutatások sikeréhez hozzájárult, többek közt a szt. koronáról, annak archeologiai megvizsgálása és leírása alkalmával ő készítette a szükséges felvételeket, később az ötvösműkiállítás lajstromához és a nagy leíró műhöz tanítványaival rajzoltatta meg a százakra menő illusztrációkat.

A rövidre szabott idő, sajnos, nem engedi, hogy a magyar kulturtörténetnek ezzel a még meg nem írt fejezetével foglalkozzam. Pedig ez érdekes és szép feladat volna! Arra lelünk példákat, hogy egyes fejedelmek dicsvágya, bőkezősége maga köré gyűjtötte kora kiváló szellemeit, de ez esetben önzetlenebb, etikailag magasabban értékelhető indító okok: mint hazafias buzgóság, tudományos kölcsönhatás és a magasabb szellemi közösség varázsa gyűjtötték össze és tartották együtt a különböző egyedeket.

Rauscher őszinte rokonszenvtől vonzatva jött közénk, nem kalandvágy, hírszomj, anyagi előnyök csalogatták, mint annyi más idegent. A megújult Magyarország fejlődő fővárosában tehetségének megfelelő munkakört lelve, köztünk marad; érdeklődéssel kíséri hazánk legjobbjainak ideális célokért folyó munkáját, melynek önzetlen volta becsüléssel, bámulattal tölti el lelkét; később, midőn ő is részt nyer e munkában, nemcsak a művészi feladatok kötik le őt, de szelleme szinte önkéntelenül és elválaszthatatlanul bekapcsolódik a magyar szellemi élet közösségébe. Főleg művéstársainak barátsága őszinte hálára és viszonzásra kötelezi, mert érzi, hogy ily nemes szövetségre másutt nem akadhatna.

Rauscher a magyar államtól hivatalt és polgárjogot nyert, ennek ellenében kötelességeit pontosan, szinte aggályosan teljesítette. Ezt más indigenák is megtették, kik hasznos polgáraivá váltak új hazájuknak, de a magyar szellemi élet mozgató erőitől távol maradtak. Nem így *Rauscher*, aki mint alkotó művész és tanár résztvesz művészi kulturánk megteremtésében, nemcsak európai színvonalra emeli az általa gyakorolt művészi ágakat, de azokat önállóan tovább fejleszti. Résztvesz nagyjaink ünneplésében, az elhunytak sírját az ő tervei szerint jelölik meg emlékkövekkel; az élőknek az ünneplők az ő műveit adják ajándékképpen, az ő kezéből eredő hódoló feliratokat nyújt át az ország fővárosa a királynak és családjá tagjainak, midőn a nemzet fejedelmével közösen ülnek emléknapokat. Költőink és íróink műveit illusztrálja s az ő remeklő kezétől eredő festmények, rajzok, metszetek örökítik meg hazánk természeti szépségeit, fővárosunk jelen arculatát és az elmúlt idők műemlékeit.

Az általa képviselt szakmákra oktatja két főiskolánk ifjúságát; művészi és tanügyi kérdésekben gyakran felkérve, hallatja kipróbált tanácsát. S így, negyven éven át nem kérve, nem várva semmit derék munkái jutalmául, komoly iparkodással akarja visszazonzni mindazt, amit új hazájától nyert. S végül új hazájához elszakíthatatlan kötelékkel csatolja őt családja is: a 70-es években magyar hölgyet vevén élettársul, kinek hű gondjai alatt boldog családi életet él és gyermekeit is magyaroknak nevelte.

Rauscher Lajos életében az az elhatározás, hogy köztünk marad és erejét új hazájának szenteli, volt a legfontosabb esemény; ezentúl, bár harmincnégy évet tölt köztünk, életének külső eseményei mintegy vágányon haladnak tovább. 1881-ben résztvesz az iparművészeti iskola szervezésében, melynek több éven át szellemi ügyeit is vezeti. 1884-ben a műegyetem rajzi tanszékére

rendes tanáru kinevezetvén, új munkakör nyílik meg előtte, melynek betöltése és a velejáró egyéb kötelességek a művészi munkára szánt idejét is szűkebbre szabadják. Ez időben az építészeti tervezésről áttért az iparművészetre és a táj- és vedutafestésre, mely szakmákban kiváló műveket alkotott.

A 80-as évek végén eléri pályája délpontját, a külső elismerés fényesen övezi nevét, mint a szakmájában első emberét. A következő évtizedben az illusztrációk révén kezd a művészi grafikával foglalkozni, fáradhatatlan kísérletei eredményeül a sokszorosítás új módjait fedezi fel, melyeket művészi alkotásokban értékesít. Az új század elején a közszerepléstől lassan visszavonul és teljesen művészi munkáinak él. 1910-ben udvari tanácsosi címet nyer és grafikai művei a külföldön nagy elismerést aratnak. Élte utolsó három évében betegeskedik, de a grafika fejlődésére fontos találmányáról könyvet ír és annak sajtó alá rendezésével foglalkozik. A betegség súlya alatt roskadozva, az 1914-ik év tavaszán délvidékre vonul, honnan üdülve tér vissza, de e rövid javulás után állapota válságosra fordul, míg ugyanezen év május 31-én kedves zebegényi nyaralójának lombjai alatt éri őt a halál.

*

Rauscher Lajos rokonszenves és eredeti alak hazánk szellemi munkásai és különlegesen művészeink között, külső megjelenését, egyéniségét és művészetét tekintve egyaránt. Egy kortársa így jellemzi őt: „Külseje már első pillanatra elárulta nemzetiségét és foglalkozását. Erőtlen, vállas középtermetű, feje a nemes germán typus szerint formálódik, a fölületesebb megfigyelők *Batthyány* Lajoshoz szokták hasonlítani. Derűtlen komoly, nyugodt magatartása a német temperamentumnak kifolyása. Hű kék szemének figyelő, szilárd tekintete művészre vall, lengő szöke körszakálla az akkori építész külső tartozéka. Bár felismerjük benne a művészt, de se megjelenésében, se modorában nincsen, ami némely művészek különcségeire, hóbortjára, színészes külsejére emlékeztetne. Sőt szerény, egyszerű és természetes magatartása a nemes és jó nevelésű úriemberé, aki az életet komolyan veszi és szinte polgári rendszerességű életet folytat“. Bár *Rauscher* a változatlanul derült arcú bölcs benyomását kelti, aki tülemelkedik a világi bajokon és kellemetlenségeken, de mégis e külső alatt érzékeny, könnyen sebhető és büszke férfilelek lakozott, mely tartózkodó, udvarias modorral védekezik a tőle idegen vagy neki nem kedves egyének közeledése ellen és érzékenységet férfias önmegtagadással, külső nyugalommal leplezi el.

Intenzív belső életet él és folyton ennek a világnak a kiépítésén dolgozik; sokat tervel és tépelődik, míg cselekvésre szánja el magát. Benne a művészlélek természetes érzékenysége egy nemes szív gyöngédségével és erkölcsi finomsággal párosul; sajnos, jórészt oly tulajdonságok, melyek az élet küzdőterén inkább hiányoknak számítanak! *Rauscher*, ha tehette, elkerülte a poros küzdőpályát és inkább a maga csapásán haladt előre. Bár kötelességből ő sem tért ki a küzdelem elől, az igazságért való bátor, férfias kiállást mindig nagyra becsülte.

Külső megjelenésének ritka kedvességével az emberek rokonszenvét szinte egy csapásra megnyerte s ezt a rokonszenvet később nemes szellemének gazdagságával a maga részére biztosítani tudta. Ezekhez véve jó ítélőtehetséget, pártatlan igazságszeretetét, jó organizálóképességét, sőt ismerőseinek és barátainak nem csekély számát, akik befolyásos állásokat, sőt némelyek az ország legfőbb hivatalait töltötték be, így csodálkoznunk kell, hogy *Rauscher* nem foglalt el vezérői szerepét. De ő erre nem vágyott, époly kevéssé, mint ahogy rang- és szerzési vágy nem háborgatták. Érzékenysége, szerényen büszke természete kitüntetés, jutalmat nem várt, nem kért, sőt kitért előlük. Ezenkívül

a nyilvánosság előtti szerepléstől visszatartotta őt a szónoki képesség hiánya. Szinte ellenszenvvel viseltetett úgy az öblös hang, a pathetikus szólások, mint az élet konvencionális hazugságai iránt. Bár nyelvünket megtanulta és folyékonyan beszélt, még jobban írta, de ha a nyilvánosság előtt kellett felszólalnia, sohase tudott bizonyos elfogultságtól szabadulni. Végül mint indigéna nem akart hivatlanul első sorba lépni, sajnos, sokszor még ott sem, hol ez jogszerű, sőt majdnem kötelességszerű lett volna. Ritka és szokatlan szerénység indigenáink legtöbbszörénél! *Rauscher* Lajos azonban nem vágyott szereplésre, külső sikerekre, magára nézve a legfőbb jónak a nyugodt alkotó munkát tekintette.

Rauscher-hez hasonló összetételű művészi egyéniségre hazai művészeink közt épen nem találunk, az általános műtörténelemben is alig. Sokoldalúsága a renaissancera és a művészet virágzó epocháira emlékeztet bennünket. Úgy hamarjában felidézve a múlt idők kisebb vagy nagy művészalakjait, látjuk, hogy *Dürer* és *Holbein* festők és iparművészek, az első réz- és fametsző is, de egyik sem építész; a XVI. század német kismesterei *Dürert* követik. Egy századdal később *Marot* Dániel, a francia építész iparművész és metsző is, de nem festő; vagy még közelebb *Piranesi* J. B., a római építész, aki vedutarájzoló, metsző és archeolog. Vagy a múlt században *Viollet-le-Duc*, a francia építész-tanár, aki kitűnő grafikus és tudós. Egyiknek művészi egyénisége sem talál *Rauscher*éhez, akár tehetségük megnyilvánulásának irányait, akár fejlődésük menetét tekintve.

Rauscher az építészetben kezdte, azzal később az iparművészetet, a táj- és vedutafestést egyidejűleg művelte, majd csak az utóbbi kettőre szorítkozott, végül a grafikára koncentrált magát.

Művészi egyéniségét nem a közvetlenség és erő, hanem a kedvesség, a finom ízlés, a műgond jellemzik. Művei, ha szabad e hasonlatot alkalmaznom, nem hatalmas orchestrális művek, hanem finom kamarazeneként hatnak ránk. Az építészetben kívül mindig oly műfajokkal foglalkozik, melyek közeli hatásra és a válogatottabb műértők kisebb körére számítanak. *Rauscher* sohase számított a tömegek tetszésére, a művészek és művek nagy tömegétől meg épen idegenkedett.

*

Mesterünk művészi egyéniségének tüzetes elemzését más alkalomra hagyva, legyen szabad itt művészi alkotásait röviden felsorolnom.

Rauscher öndíló építészeti művei közül képzőművészeti főiskolánk épületét kell első sorba helyeznem. Előcsarnoka, a reprezentatív helyiségek butorzata az ő tervei szerint készültek. E palotát a Mester firenzei és veronai tartózkodása alatt nyert impresszióknak befolyása alatt tervezte. Bár az olasz renaissance formáit használja, de ezeket a kompozíció egységébe tudja foglalni; a dekoráció szépsége, a részletekben a finomság, az ellentét művészi alkalmazása maradandó művészi becsét biztosítanak *Rauscher* e művének. Sajnos, az építkezéssel kapcsolatos kellemetlenségek egész sorozata, az ifjú művészt annyira elkedvetlenítették, hogy ezentúl csak kisebb építészeti tervezetekkel foglalkozott, melyek között *Toldy* Ferencznek a kerepesi temetőben lévő síremlékét kell felemlítenem. E tárgykörrel rokon tevékenységet fejtett ki Mesterünk a különböző építészeti pályázatoknál, hol kipróbált ítéletét és tanácsát a főváros és az állam gyakran igénybe vettek. Többek közt érdemeket szerzett a szépművészeti muzeum építkezése körül.

Rauscher a következő években működésének súlyát az iparművészeti tervezésre helyezte át. Építészeti munkásságához legközelebb állnak a faldekorációk. Mesterünk előszeretettel alkalmazta erre a sgrafittót, ezt a rajzszerű technikát, melynél szerény eszközök alkalmazásával tetemes dekoratív hatást

lehet elérni. Tervezeteinek ebből a csoportjából a legismertebbek a Képzőművészeti főiskola és a Körönd-tér egy épületének falain levők, mely utóbbinál az alakokat *Székel* Bertalan rajzolta. A régi egyetem dísztermének kifestésére való dekorációk kivitelre nem kerültek.

E munkákkal egyidejűleg *Rauscher* a múlt században divatos díszfeliratok és emlékalbumok egész sorozatát rajzolta és tervezte. Ezek közül a *Gizella* főhercegnő násza és a koronázás 25-ik évfordulója alkalmával átnyújtott díszfeliratokat és az *Ybl*-albumot emeljük ki. Ez utóbbinak kötését, veretét stb. mind magyar iparosok készítették; a belső lapok pazar ornamentális kereteit és az aquarelleket *Rauscher* sajátkezűleg rajzolta és festette. E tárgykörbe tartoznak a kiállítási díszoklevelek is, kiemelhetjük az 1896. évi országos kiállítást, melyet Mesterünk *Lotz* Károlylyal együtt rajzolt meg.

A szent korona, a Korvin-Kalvária, az 1884. évi ötvösműkiállítás tanulmányozása Mesterünknek indítékot adott ötvösművek tervezésére, minők: a koronázási évforduló-ra készült díszfelirat aranyablái, *Jókai* díszpolgári oklevelének kerete és a *Simor* bíboros érsek jubileumi pázsitorbotja és számos apróbb tervezet. E tervezetekbe *Rauscher*, bár a korában divatos stílkövetés területén mozog, de sohasem másolja azt szolgailag, hanem iparkodik a stílus szellemében, az anyag követelményeivel is számot vetve, relative újat, de mindig kiválón ízléseset alkotni.

A kilencvenes években az iparművészet terén a meddő stilisméltést követő forradalomnak, szintén meddő eredménye *Rauscher*t nem elégítették ki s a tömegproduktóval járó sok selejtes termék elidegenítették ettől a művészi ágtól. Ő már a 70-es és 80-as években kutatta a megújulás útjait és tanítványai figyelmét felhívta a természeti formák alkalmazására, a keletázsiai népek idevonátkozó műveire és a szépművészet termékeiben, elsősorban a magyar népies dekorációban rejlő értékekre.

Rauscher, mint említettük, az iparművészeti tervezéssel egyidejűleg művelte a *táj- és a vedutafestést*, e célra előbb az olajtechnikát, majd az akvarellt válogatotta, mely utóbbi előadási módnak szintén mestere, úgy friss színei, mint technikájának közvetlensége, finomsága tekintetében.

A főherceg tulajdonos számára a Margitszigetről festett két sorozat, a királyi palotáról, az országházról felvett perspektívák, számos idevágó művét nem említve, külön kiemelendők.

Mesterünk festményei nemcsak művészi értéküknél, de reálisan hű rajzúnál fogva is becsesek, mint a múlt és a közelmúlt hű dokumentumai. Ilyen pontos dokumentum a főváros 1885. és 1900. évi állapotát feltüntető két nagy (150×200 cm) terjedelmű perspektíva. A főváros látképe a Gellérthegy től délre (1 k.-méternyire) eső 600 méter magasan feltételezett szempontból van megszerkesztve és a legnagyobb hűséggel megrajzolva.

Rauscher, bár az összes rajztechnikáknak feltétlen mestere volt, miről az „Osztárak-Magyar Monarchia Irásiban és Képbén” című vállalat illusztrációi és sok száz, mappákban lappangó rajza tanuskodnak, de becsvágyát ez az eredmény nem elégítette ki, midőn tapasztalta, hogy a rajzoknál az utánuk készült *művészi sokszorosítások* frissebbek, erőteljesebbek, technikailag tökéletesebbek. Előbb csak próbaképen tett kísérletet és néhány rajzát rézbe karcolta, de ezen eljárások mindjobban megragadták technikai és művészi szempontból figyelmét. Teljesen autodidakta úton, *Hammerton* és mások műveit olvasva, igen primitív eszközökkel fogott munkához. Áttanulva a régi és az új mesterek műveit, a régi technikához kiegészítéssel a fényképezés és a photochemiai eljárások tanulmányát, elemzését csatolta.

A mélynyomás eljárásai közül főleg a vonalas rézkarccal és a tonussal, az aquatintával foglalkozva, két feladat bontakozott ki előtte: oly eljárást keresni, melylyel a rajzot közvetlenül lehet átvinni a lemezre, tehát

pozitíven; továbbá a bemutatási műveletet közvetlenebbé, gyorsabbá, biztonságosabbá lehet tenni. Sok kísérlet után, melyben *Wartha* Vince barátságos segítségét igénybe vette, végre sikerült a mélynyomás pozitív és közvetlen eljárásait felfedezni, úgyhogy a művész így gyorsan teheti át rajzait a sokszorosító lemezre. E nagy perspektívájú találmányról Mesterünk könyvet írt és azt számos kitűnő metszeten értékesítette. A mű készen van, csak a sajtóra vár, hogy két nyelven hirdesse szerzője dicsőségét.

*

Az a művészcsoporthoz, mely anyaintézetünk élén állott, programja két főpontját akarta megvalósítani: egyrészt magas színvonalú művészi tevékenységet folytatott, másrészt rajzoktatói karunk kiképzésén fáradozott, hogy a jól vezetett középiskolai rajzoktatás révén közönségünk műizlését emelje. Élénk baráti kölcsönhatáson és a nagy elvekben való harmónián alapuló művészi és tanári munka indult meg, melynek sikerét az 1873. évi bécsi és az 1878-iki párisi világtárlatokon nyert kitüntetések és elismerés igazolták.

Székely Bertalan kitűnő művei egész sorozatát ekkor alkotja meg, *Schulek* Frigyes a budai koronázó templom tervein dolgozik, *Rauscher* anyaintézetünk épületét és számos iparművészeti tárgyat tervez, aquarelleket fest. *Izsó* Miklós az Eötvös-, a Dugonics- és a Petőfi-szobrok mintáit készíti el. Ily buzgó tevékenység mellett tanári kötelességeiket ideális módon teljesítik, éppen nem tekintik a tanári állást kényelmes sinecuráknak. *Székely* Bertalan kiadja a „Figurális rajz és festés elvei” című művét, ismerteti tanítás módját idegen nyelven is, megírja „Művészi bonctan”-át és nagy gonddal rajzol állat- és emberbonctani táblákat. *Schulek* összeállítja „látszattani” előadásait s az építészeti oktatás számára táblákat készít. *Rauscher* az ékítményes rajzot elvi alapra helyezi és az ornamentika anyagát mintalapokba csoportosítja.

Rauscher, midőn tanári működését megkezdette, alig volt pár évvel idősebb némely tanítványánál és nyelvünket is csak fogyatékosan beszélte, mégis egyéniségének varázsával rövid idő alatt elérte azt, mire számos tanár egy emberléten át hasztalan törekszik: a személye iránti rokonszenvet és az érdeklődést szaktárgya iránt.

Előadása inkább alkalmoszerű és rapszodikus volt, mint *kimerítő*, és kisebb csoportnak szólt, de a tanítványokban mindig érdeklődést keltett és tanulságos volt. Tartózkodó természeténél és meggyőződésénél fogva is óvakodott attól, hogy növendégeit megalkuvás nélküli szigorúsággal vezesse; kedvet kelteni és a növendék egyéniségének tért engedni: ez volt vezető elve. A mesteriskolát oly értelemben, hogy tanítványait művészi munkáiban részesítette, társai közül ő valósította meg legelőbb: többek közt a Körönd-téri palota faldíszének tervezésénél, a főváros nagy perspektívájánál, az ötvös-műkiállítás publikációinál stb.

Számos tanítványa az ő művein és az ő tanítása révén kedvelte meg és választotta szakmájául az általa képviselt művészeti ágakat. Tudjuk, hogy *Huszka* József a magyar dekoratív stílus fáradhatatlan bűvára, *Várdai* Szilárd a Képzőművészeti főiskola igazgatója, *Hollós* Károly egyesületünk elnöke, a két utóbbi éppen hazai ornamentikánk sikeres művelői, *Háry* Gyula a kitűnő táj- és vedutafestő, illusztrátor és rajzoló, *Székely* Árpád a tájfestő és grafikus tanítványai voltak. Nemkülönben *Kádár* Gábor, a párisi *Lemercier* cég igazgatója és *Krieger* Béla, több kiváló francia iparművészeti munka illusztrálásában közreműködött hazánkfiái. Továbbá a rajztanárgenerációnak számos tagja, akik a közép- és az iparművészeti iskoláknál s a Képzőművészeti főiskolánál sikerrel tevékenykedtek és tevékenykednek ma is.

1884-ben a műegyetemhez a rajz ny. r. tanárává neveztetvén ki, kénytelen volt kedves iskolájától megválni. A kezdetleges állapotban lévő műegyetemi rajzoktatást újjászervezte és az építészeti osztályban az „Ékítménytan“, „Vízfestés“ és a „Grafikai Gyakorlatok“ című, a művészi képzést szolgáló tárgyakat bevezette és élte végeig tanította. Már akkor helyesen állapította meg a rajznak szerepét a technikusok kiképzésében, mely tárgy nemcsak hasznos segédeszköze, internacionális nyelve a mérnöknek, de a konstruktív rajzzal együtt a megfigyelésnek, a térbeli és formai gondolkodásnak hatalmas fejlesztője.

Rauscher bár kedvvel tanított, de a tömegoktatásban nem lelte örömét, ezért midőn a műegyetemi hallgatóság létszáma rendkívüli módon szaporodott, az I. évfolyamok oktatását tanítványára bízva, a speciális szakmák tanításában keresett kárpótlást. Műegyetemi tevékenységének sikerét a következő adatok közlésével véljük illusztrálni: tanárkodása első évében tanszékének rendelkezésére egy tanársegéd állott, halála évében egy tanár, két adjunktus és hét tanársegéd. Kezdetben a tanszéknek csak más tárgyakkal voltak közös rajztermei és dolgozóhelyisége, míg jelenleg saját rajztermeinek területe 1300 m²-re terjed, melyekhez szertár és dolgozó szobák, műtermek járulnak. A régente néhány száz korona értékű szertár ma szép könyvtárt, felszerelést és bútorzatot tartalmaz 100,000 korona értékben.

Mesterünk tanári működésével összefügg a közoktatási tanácsban és a rajztanárvizsgáló bizottságban kifejtett tevékenysége. Felemlíthetjük, hogy résztvett az utolsó rajzi tantervek kidolgozásában s hogy a középiskolai rajzi utasítások is az ő tollából eredtek. Sajnos, illusztrációk nélkül jelentek meg, bár *Rauscher* az ilyen kiadvány szükséges voltát több ízben hangoztatta.

Anyaintézetünkől való megválása után is *Rauscher* szíves viszonyban maradt régi tanítványaival, sőt tanszemélyzete és egyesületünk révén az újabb nemzedékekkel is. Erre a szíves viszonyra hivatkozva kértük őt fel húsz év előtt, hogy vállalja el egyesületünk elnöki tisztét, hogy nevének és egyéniségének varázsával mozdítsa elő annak megszilárdulását. Ő bár vonakodva, mert hivatkozott a reprezentatív szerepekre kevésbé alkalmas voltára, továbbá arra a körülményre, hogy ezentúl visszavonulva, csak művészetének akar élni, mégis engedett kérésünknek és tíz éven át megmaradt, bár áldozattal, egyesületünk élén. Egy okkal több, hogy kegyelettel újítsuk fel emlékezetét.

*

Sajnos, érzem, hogy *Rauscher* szellemének gazdagságát, egyéniségének vonzó erejét méltón jellemezni nem voltam képes. De az ő emlékének fentartása nem múló szavakhoz van kötve. Mi, akik tanítványai voltunk, míg élt ragaszkodtunk hozzá, elhunytát meggyászoltuk, emlékét pedig egész életünkön át meg fogjuk őrizni.

De ez nemcsak a mi, de a rajzoktatók összességének is kötelessége, hogy annak a kiváló építőmesternek, aki nemcsak anyaintézetünknek emelt díszes hajlékot, de negyven éven át fáradhatatlanul tervelt és dolgozott a magyar rajzoktatás szellemi épületének kiépítésén is, ennek a nemes férfiúnak emlékét nagyrabecsúlással és szeretettel övezzék mindenha.

